

Izvorni znanstveni rad (Original scientific paper)

726.825(497.6 Kaoštice)

726.825(497.6 Raonići)

ZIJAD HALILOVIĆ

Nekropola sa stećcima na lokalitetu Mramorje u zaseoku Raonići, Kaoštice, Višegrad

Abstrakt: Pored historijskog prikaza šireg područja, ovim radom će biti obuhvaćena tehnička obrada stećaka i grobne humke (tumulusa) na lokalitetu Mramorje u zaseoku Raonići, selo Kaoštice, općina Višegrad. Lokalitet se nalazi na manjem brežuljku, pokraj puta, koji je bio aktivan i u doba Ilira. Put je vodio iz Međeđe, prelazio na desnu stranu rijeke Drine, te preko Kaoštica nastavlja do Strgačine i povezivao područje donjeg Polimlja, sa zemljom Pavlovića. Korišten je i u vrijeme austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini (1878-1918). Zahvaljujući sačuvanim podacima u srednjovjekovnim ispravama, područje Kaoštica, nije ulazilo u sastavu zemlje Pavlovića, ali je isto tako interesantna činjenica da je porodica Vladimirić-Radosalić bila porijeklom iz Kaoštica (Koštice) te da su članovi spomenute porodice bili knezovi nižeg reda na dvoru Pavlovića.

Ključne riječi: Raonići, Kaoštice, stećci

Abstract: Beside the historical overview of the broader area, this paper will also encompass the technical analysis of medieval tombstones and a grave tumulus on the site of Mramorje in the village Raonići, in Kaoštice, municipality of Višegrad. The site is located on a small hill, next to the road which was used in the time of the Illyrians. The road led from Međeđa, across the right side of the River Drina, over Kaoštice to Strgačina, connecting the lower Polimlje with the land of the noble family Pavlovići. It was used in the period of Austro-Hungarian rule over Bosnia and Herzegovina (1878-1918). Due to the preserved information in the medieval documents, we know that the region of Kaoštica was not a part of the Pavlovići property, but it is also interesting that the family of Vladimirić-Radosalić stemmed from Kaoštice (Koštice) and that members of this family were counts of lower status on the Pavlovići court.

Key words: Raonići, Kaoštice, medieval tombstones – stećci

Geografski položaj

Naselje Kaoštice se nalazi na desnoj strani rijeke Drine, u blizini Međeđe, od općine Višegrad udaljeno je 12, 24 km zračne linije u pravcu jugozapada. U zaseoku

Raonići iznad Kaoštica nalazi se lokalitet Mramorje, čija je nadmorska visina 869 m, geografska širina N 43° 41.583' i geografska dužina E 19° 11.838' ¹ ili N 4839420.253 E 6596927.200 EPE:1,8 SBAS.² (Sl. 1).

Sl. 1. Položaj lokaliteta Mramorje u Raonićima, Google snimak

Na lokalitetu se nalazi prahistorijska grobna gomila (tumulus) i nekropola sa 12 stećaka. (Sl. 2).

Sl. 2. Lokalitet Mramorje, foto Emin Raonić 28. 08. 2009.

¹ *Google earth*, preuzeto dana 13. 11. 2011. godine

² *GPS Magelan professional*, preuzeto na terenu dana 12. 11. 2011. godine

U katastarskim knjigama lokalitet se nalazi na prostoru označenom kao k.č. broj 3114, posjedovni list broj 39, k.o. Kaoštice, općina Višegrad, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina. (Sl. 3).

РЕПУБЛИЧКА УПРАВА ЗА ГЕОДЕТСКЕ
И ИМОВИНСКО-ПРАВНЕ ПОСЛОВЕ

Катастарска општина: КАОШТИЦЕ
Број плана:

Подручна јединица: ВИШЕГРАД

КОПИЈА КАТАСТАРСКОГ ПЛАНА

Размјера 1: 2500

Катастарски подаци:

Број посједовног листа	Број парцеле		Култура и класа	Површина	Посједник
	Нови премјер	Стари премјер			
39	3114		106/107	12634	ОПШТИНА ВИШЕГРАД
100	2719	6200	106/107	1115	ФУКЕЛД НАДЗЕ КРАЈИНА
					ФУКЕЛД НАДЗЕ КРАЈИНА

Број протокола: 11.11/472.1-3-234/11

Мјесто и датум: Вишеград, 5.10.11

Израдио:

Овјерава:

Sl. 3. Kopija katastarskog plana

Historijski podaci

Prahistorijske grobne gomile (tumulusi) u Bosni i Hercegovini su poznati pod različitim nazivima (gomila, kamena gomila, gromila, grobna gomila, umka, humka, unjka, zaspā). Spadaju među najbrojnije prahistorijske objekte s osnovnom koncentracijom u južnoj Bosni, Podrinju i Hercegovini, a sporadično se pojavljuju i u centralnoj i sjevernoj Bosni. Tumulusi predstavljaju nasute objekte po pravilu kružne osnove (ponekad i eliptične), prvobitno najvjerovatnije kupastog oblika, a sačuvani su najčešće u obliku više ili niže kalote. Podizani su od zemlje kombinacijom zemlje i kamena, a u tipično kraškim krajevima od kamena (osim onih u poljima). Izuzimajući tumuluse u fortifikacionoj funkciji (tzv. limitni tumuli u okviru gradinskog fortifikacionog sistema) kao i one u funkciji kulturnih objekata – zaspā,³ najveći dio tumulusa su sepulkralni objekti s jednom ili više sahrana koje opet mogu biti funkcionalno povezane (sahrane iz iste hronološke faze u porodičnom ili rodovskom tumulusu) ili pak iz različitih faza istog perioda. Nerijetko se susreću i sahrane iz različitih epoha (npr. naknadne sahrane iz rimskog doba ili čitave srednjovjekovne nekropole na prahistorijskim tumulusima).⁴ U nauci je utvrđeno da grobne gomile na prostoru Bosne i Hercegovine pripadaju prahistorijskim Ilirima, pa se stoga i nazivaju ilirskim tumulima.

Područje sela Kaoštice ušlo je 1373. godine u sklop srednjovjekovne bosanske države, kada su oblasni gospodar Lazar Hrebljanović (oko 1370. do 1389) i bosanski ban, kasnije kralj Tvrtko I Kotromanić (1353-1391) u borbama pobijedili Nikolu Altomanovića i podijelili njegovu zemlju. Sjeverna oblast do samog ušća Lima u Drinu sa utvrđenim gradovima Dobrunom, Rudnikom i Užicom pripala je knezu Lazaru, a ban Tvrtko pripojio je bosanskoj državi srednji dio zemlje, Podrinje i Polimlje, sve do iza Prijepolja.

Nakon smrti kralja Tvrtka I. vlast u gornjem Podrinju i donjem Polimlju su preuzela dva oblasna gospodara: knez Pavle Radinović (†1415) i veliki vojvoda Sandalj Hranić (†1435), član porodice Kosača.

Pavlovići su držali uski pojas s desne strane Drine od ušća Lima sa Višegradom i Dobrunom. Tim područjem vladaju poslije smrti Pavla Radenovića njegovi sinovi Petar Pavlović (†1420), i Radoslav Pavlović (†1441), konačno Radoslavljev sin vojvoda Ivaniš (†1450).

³ Zaspā – narodni naziv za poseban oblik prahistorijskog tumulusa u zapadnoj Bosni. U novije vrijeme se gubi i zamijenjen je nazivima (humka, unjka, crkvina, glavica i sl), ali uz još očuvanu tradiciju da se radi o zasutoj crkvi. U pitanju su obično tumulusi nasuti zemljom ili mješavinom zemlje i pijeska, ponekad i kamena, većih dimenzija, visine i do 10 m. Prvi ih je zabilježio F. Fiala (1896. godina). Poznatije su: Zaspā u Benkovcu kod Bosanske Krupe, Crkvina u Johovici kod Bosanskog Novog, Glavica (Hunjka) u Režovićima kod Ključa i Humka u Kijevu kod Sanskog Mosta. Okvirna datacija je bronzano i željezno doba (XVIII – III st. p.n.e); Borivoj Čović, "Zaspā" u: *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, tom I*, Zemaljski muzej u Sarajevu, Sarajevo, 1988, 190.

⁴ Borivoj Čović, "Tumulus" u: *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, tom I*, (ur. Borivoj Čović) Zemaljski muzej u Sarajevu, Sarajevo, 1988, 173.

Poslije Ivaniša tim područjem vladaju njegova braća vojvoda Petar i knez Nikola do 1463. godine. U području Drine i ušća Lima u Drinu, Pavlovići su držali s lijeve strane Drine grad Brodar, dok se na desnoj strani Drine u njihovom posjedu nalazila planina Bujak, na samoj granici rudske i višegradske opštine. Tu je 29. IX. 1447. godine Ivaniš Pavlović izdao povelju, kojom potvrđuje Dubrovčanima trgovačke povlastice, a završava sa riječima: *na planini na Bujaku prema našem gradu Brodaru*. U području planine Bujaka, a u blizini sela Mramor, Ivaniš i njegova braća imali su svoj dvor i upravo je tu pisana spomenuta povelja.⁵

Porodica Kosača, odnosno herceg Stjepan Kosača držao je u svom posjedu čitavu lijevu stranu Lima od Komorana, južno od Prijepolja pa do samog ušća Lima u Drinu, a na desnoj strani te rijeke grad Miloševac i vjerovatno ugao između lijeve obale Uvca i Lima. A. Bejtić navodi da se posjed Kosača širio na desnoj strani Lima i nizvodno od ušća Uvca. U prilog tome navodi naziv toponima *Sandaljeva kosa* u sastavu sela Bijelo brdo, što govori da su Pavlovići u svom posjedu na desnoj obali Drine držali samo uski pojas, koji je u istočnom pravcu vodio između Dobruna i Bijelog Brda. Posjed Pavlovića na desnoj strani Drine bio je identičan onom koji je imao knez Lazar 1373. godine, kao sjeverni dio Altomanovića zemlje.⁶

Nakon zauzimanja bosanskog kraljevstva od strane Osmanskog carstva, u blizini Međeđe, iznad ušća Lima na lijevoj strani Drine, na prostoru istoimenog srednjovjekovnog grada formirana je nahija Brodar.⁷

Predmet ovoga rada nije nekropola stećaka Čaplja, ali je neophodno spomenuti je u kontekstu pisanih i materijalnih podataka o Kaošticama. Pored srednjovjekovnih isprava u kojima se spominju članovi porodice Vladimirić-Radosalić, ćirilski natpis urezan na stećku spomenute nekropole, govori da je ispod nadgrobnika sahranjen Juraj brat Radojev. Natpis u transliteraciji glasi: + *A se leži Juraj (kon'=kod) Radoja, svoga gospodičića*, a u transkripciji glasi: + *A se leži Juraj (kon'=kod) Radoja, svoga gospodičića*.⁸ Pisar Radoja naziva gospodičićem (vlastelinom), poput pisara iz Dubrovnika, dok uz Jurja nema titule.

U povelji vojvode Ivaniša Pavlovića izdatoj Dubrovčanima 29. IX. 1442. godine knez Juraj, sin Radosava Vladimirića, potpisao se u svojstvu svjedoka umjesto svoga brata kneza Radoja; ... *i ne namiri tui knez' Radoje Radosava Vladimirića na negovo sije misto zakle se brat' negov knez' Jurai*.

⁵ Alija Bejtić, "Rudo i rudski kraj kroz vijekove" u: "Rudo – spomenica povodom 30-godišnjice Prve proleterske brigade", Sarajevo, 1971, 185-186.

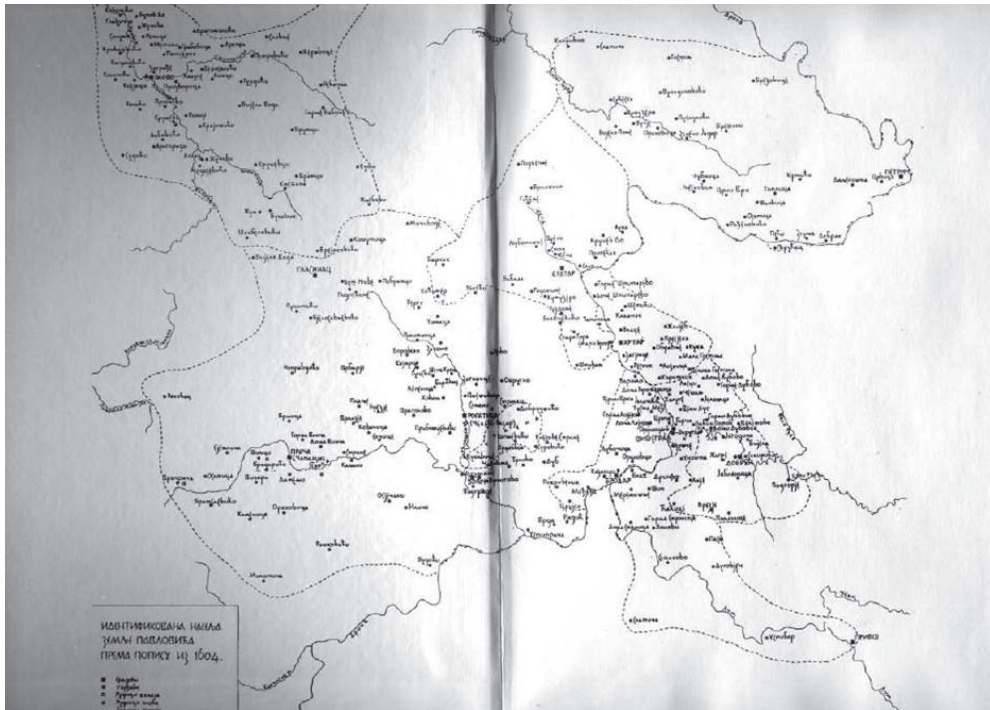
⁶ Bejtić, *Rudo i rudski kraj*, 186.

⁷ Hazim Šabanović, *Bosanski pašaluk – postanak i upravna podjela*, Svjetlost, Sarajevo, 1982, 131.

⁸ Marko Vego, "Novi i revidirani srednjovjekovni natpisi iz Bosne", *Naše starine XIV-XV, Godišnjak Zavoda za zaštitu spomenika kulture prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1981, 55.

Iz navedenog se vidi da su braća knezovi Radoje i Juraj bili sinovi Radosava Vladimirića, poslanici vojvode Ivaniša Pavlovića. Knez Radosav Vladimirić je stalno služio na dvoru knezova Pavlovića. Knez Radosav se u tom svojstvu spominje 31. XII. 1427. godine, a njegov sin Jurko (Juraj) Vladimirić 25. X. 1432. godine. U potvrdi vojvode Petra i brata mu kneza Nikole Pavlovića, Dubrovčanima od 15. VI. 1454. godine, pojavljuje se kao svjedok knez Juraj Radosalić. Pod prezimenom Radosalić, Marko Vego podrazumijeva Vladimiriće. Iz navedenih pisanih dokumenata i natpisa Jurja Vladimirić-Radosalića iz Kaoštica, može se zaključiti da je knez Radoje Vladimirić-Radosalić umro iza 29. IX. 1442. godine, a knez Juraj Vladimirić-Radosalić, iza 15. VII. 1454. godine. Taj zaključak potvrđuje i sadržaj natpisa na stećku sa lokaliteta Čaplja u Kaošticama. Sve navedeno upućuje na činjenicu da je porodica Vladimirić-Radosalić bila porijeklom iz Kaoštica (Koštice) kod Međeđe.⁹

Na osnovi podatka u literaturi,¹⁰ (sl.4), uočavamo činjenicu da područje Kaoštica u srednjem vijeku, nije ulazilo u sastav zemlje Pavlovića, ali istovremeno na osnovi spomenutih srednjovjekovnih isprava, doznajemo da su članovi porodice Vladimirić-Radosalić knezovi nižeg reda na dvoru Pavlovića.

Sl. 4. Karta identifikovanih naselja zemlje Pavlovića prema popisu iz 1604.

⁹ Vego, *Novi i revidirani*, 55.

¹⁰ Miloš D. Miškanović, "Karta identifikovanih naselja zemlje Pavlovića prema popisu iz 1604.", u: *Zemlja Pavlovića srednji vijek i period turske vladavine. Zbornik radova* (ur. Milan Vasić) Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske i Univerzitet Srpsko Sarajevo, Banja Luka, Srpsko Sarajevo, 2003, 2-3 i 611-613.

Sadržaj natpisa sa nadgrobnika pod kojim je sahranjen Juraj, na lokalitetu Čaplja u Kaošticama, upućuje na činjenicu da su knez Radosav Vladimirić i njegovi sinovi Radoje i Juraj porijeklom iz Kaoštica (Koštice) kod Međeđe. Postavlja se pitanje da li je granica zemlje Pavlovića i prije ušća rijeke Lim u Drinu prelazila na desnu obalu Drine i obuhvatala područje sela Kaoštice, odnosno kakav status su uživali članovi porodice Vladimirić-Radosalić na dvoru Pavlovića, ako se zna činjenica da područje kojim su upravljali nije bilo u sklopu zemlje Pavlovića?

Prethodna zakonska zaštita

U Prostornom planu BiH do 2000. godine na području općine Višegrad kao spomenik III kategorije uvršten je 31 lokalitet nekropola sa stećcima (1015 stećaka) bez preciznije identifikacije.¹¹

Nekropola stećaka *Mramorje u Raonićima*, Kaoštice nije bila evidentirana i upisana u Registar spomenika kulture Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, dok je nekropola stećaka *Čaplja, Kaoštice*, bila evidentirana sa 15 sačuvanih stećaka, ali također nije bila upisana u Registar spomenika kulture Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine.¹²

Na 52. sjednici Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika održanoj od 21. do 23. novembra 2011. godine *Historijsko područje – Prahistorijski tumulus i nekropola sa stećcima na lokalitetu Mramorje u zaseoku Raonići, Kaoštice, općina Višegrad, RS*, proglašeno je nacionalnim spomenikom.¹³

Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Istraživačke radove u smislu popisa i obilaženja lokacija na području općine Višegrad vršio je Šefik Bešliagić.¹⁴ Natpis Juraja iz Kaoštice kod Međeđe, obradili su; Ćiro Truhelka¹⁵ i Marko Vego.¹⁶

Konzervatorsko – restauratorski radovi nisu preduzimani.

¹¹ Grupa autora, "Prostorni plan Bosne i Hercegovine, faza b – valorizacija, prirodne i kulturno-historijske vrijednosti", *Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakultet u Sarajevu i Urbanistički zavod za Bosnu i Hercegovinu Sarajevo*, Sarajevo, 1980, 51.

¹² Dopis Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta broj: 07-40-4-4071-1/11, od 27. septembra 2011. godine, dostavljen Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika 30. 09. 2011. godine.

¹³ http://kons.gov.ba/main.php?id_struct=192&lang=1

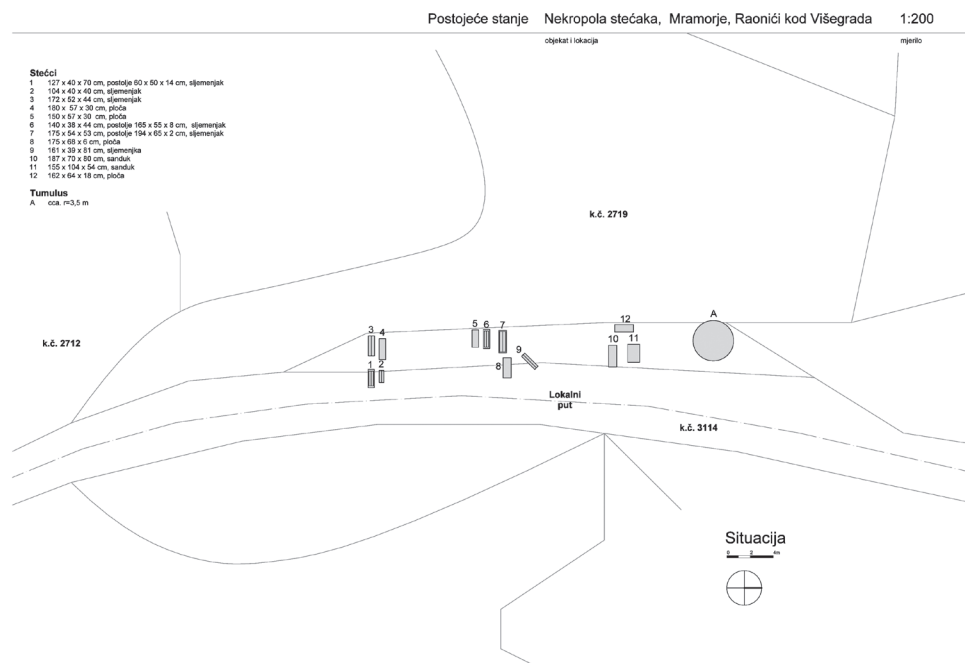
¹⁴ Šefik Bešliagić, *Stećci, kataloško-topografski pregled*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1971, 255-260.

¹⁵ Ćiro Truhelka, "Bosančica, prinos bosanskoj paleografiji", *Glasnik Zemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini, knjiga IV*, Sarajevo, 1889, 77.

¹⁶ Vego, *Novi i revidirani*, 55.

Opis nekropole sa stećcima na lokalitetu Mramorje

U sjevernom dijelu lokaliteta, na najvišoj tački, nalazi se tumulus promjera od oko 3,5 m. U određenim dijelovima vidljivi su u krug postavljeni kamenčići od 10-30 cm. Kamenje je iste vrste u cijelom obimu tumulusa. Stećci su poredani u nizu od sjevera ka jugu, a orijentirani su u pravcu zapad – istok. Pripadaju vrsti položenih kamenih monolita razvrstanih u tri forme; ploča, sanduk i sljemenjak. (Sl. 5).

Sl. 5. Plan nekropole sa stećcima, izradila Amra Sarić

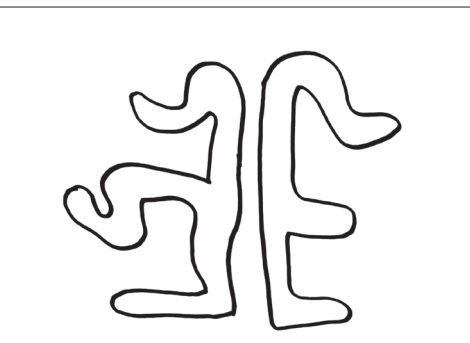
Njihovo umjetničko oblikovanje očituje se u formi i ukrasu. Na ovoj nekropoli postignut je visoki nivo estetske vrijednosti forme: pojedini stećci imaju relativno velike dimenzije. Osnovni umjetnički kvalitet stećaka predstavljaju ukrasi izvedeni u visokom reljefu i udubljivanju. Od ukupno 12 spomenika; 4 ploče, 2 sanduka i 6 sljemenjaka, ukrašena su tri; *sljemenjak br. 3.*, *ploča br. 4.* i *sanduk br. 10.* (Sl. 6). Njihovi ukrasni motivi su; cik-cak linija, tordirano uže, obična bordura, povijena loza, dvostruka spirala, vodenica, polumjesec, jabuka, figuralna predstava - konjanik svojim kopljem ubija velikog zmaja, koji je napao prestrašenu žensku osobu, motiv zmaja u krugu, djedovski štap te simbol za koji je moguće pretpostaviti da se radi o nekoj vrsti simetrično postavljenih spirala sa ručkama. (Sl. 7. i 8). Stećci su fino obrađeni, dijelom utonuli u zemlju i prevrnuti.

Stećak broj	Vrsta	Orijentacija	Visina	Širina	Dužina	Postolje DA/NE	Visina	Širina	Dužina	Baza bilješke	Ukrasi DA/NE	Ukrasi bilješke	Druge bilješke
1	Sljemenjak	Z-I	40	40	127	DA	14	50	60	Samo vidljivo na E strani	NE		
2	Sljemenjak	Z-I	35	44	104	NE					NE		
3	Sljemenjak	Z-I	44	52	172	NE					DA	Vidi slika 1	
4	Ploča	Z-I	30	57	180	NE					DA	Vidi slika 2	
5	Ploča	Z-I	4	43	150	NE					NE		
6	Sljemenjak	Z-I	44	38	140	DA	8	55	165		NE		
7	Sljemenjak	Z-I	53	54	175	DA	N/A	65	194		NE		
8	Ploča	Z-I	8	68	175	NE					NE		
9	Sljemenjak	JZ-SI	53	45	174	DA	30	60	200		NE		Oboren na bočnu stranu i u strani
10	Sanduk	Z-I	80	70	187	NE					DA	Vidi slika 3	
11	Sanduk	Z-I	54	104	155	NE					NE		
12	Sanduk	S-J	18	64	162	NE					NE		

Sl. 6. Proračunska tabela lokaliteta Mramorje, izradio Andrew Lawler

Sl. 7. Stećak br. 3.
Istočna čona strana.
Simetrično postavljene spirale sa ručkama.

Sl. 8. Stećak br. 3. Istočna čona strana.
Simetrično postavljene spirale sa ručkama.
Crtež, Zijad Halilović.

Reljefni motiv zmiје evidentiran je 38 puta na stećcima. Prema svom izgledu predstavljaju obične i stilizovane (zmiје) i zmajevе. Šest primjeraka zmajeva sliče krupnim zelembaćima, a u ostalih 12 primjeraka radi se o pravim zamjevima sa krilima i razigranim repovima. Figuralne predstave zmaja zabilježene su u Gvozdnu kod Kalinovika, gdje zmaj hvata glavu žene, zatim u Vlahovićima kod Ljubinja, gdje je glava koze

Sl. 9. Stećak br. 10. Sjeverna bočna strana. Figuralna predstava: konjanik svojim kopljem ubija velikog zmaja, koji je napao prestrašenu žensku osobu.

(jareta) u raljama bijesnog zmaja i na Visočici planini, lokalitet Dolo-
lovi-Poljice, općina Konjic, konjanik s kopljem napada zmaja koji, je zgrabio desnu ruku žene.¹⁷

Sl. 10. Stećak br. 10. Istočna čona strana. Motiv zmaja u krugu, crtež, Zijad Halilović

Pored ove tri predstave na lokalitetu Mramor-
je u Raonićima, Višegrad, evidentirana je četvrta
figuralna predstava, gdje konjanik svojim kopljem
ubija velikog zmaja, koji je napao prestrašenu žen-
sku osobu. (Sl. 9)

Zanimljiv je i drugi motiv zmaja u krugu. Prema položaju krila zmaj je u poziciji
slijetanja i moguće je da nosi plijen u kandžama. Zmajevi ove vrste nisu evidentirani
u literaturi. (Sl. 10)

¹⁷ Šefik Bešliagić, *Stećci – kultura i umjetnost*, Veselin Masleša, 1982, 265-268.

Karakteristika ovog lokaliteta je i motiv djedovskog štapa, čija je pojava uglavnom vezana za religijski način života osobe sahranjene ispod nadgrobnika (Sl. 11). Držak štapa od sredine blago se uzdiže na obje strane, potom malo povija i zaobljuje na obje strane. Ispod držača štapa na uspravnom dijelu primjetno je proširenje u vidu jabuke sa naznačenim udubljenjem u vidu tačke. Predstave štapova istraživači (M. Karanović, I. Rendeo, A. Solovjev), su uglavnom vezivali za velikodostojnike Crkve bosanske (djed i gost). Međutim, L. Katić je nakon nalaza tordiranog štapa u Imotskoj Krajini, mišljenja, da bi to mogao biti znak vlasti i časti pokopanog, što za posljedicu ima odrednicu, da bi štap mogao imati i civilnu, a ne samo svećeničku oznaku. Š. Bešlagić je mišljenja da štapovi na stećcima simbolizuju bosanskog svećenika uopće.¹⁸

Sl. 11. Stećak br. 10. Vodoravna površina stećka.
Djedovski štap.

Katalog tumulusa i stećaka

Prahistorijska grobna gomila (tumulus) je kružnog oblika, rađena kombinacijom kamena i zemlje. Nalazi se u sjevernom dijelu lokaliteta, na najvišoj tački, sa promjerom oko 3,5 m. U određenim dijelovima vidljivi su u krug postavljeni kamenčići od 10-30 cm. Kamenje je iste vrste u cijelom obimu tumulusa. Sa istočne strane prolazi lokalni makadamski put. U dijelovima koji su niži i bliži zemlji grobna gomila je obrasla travom, dok se oko nje nalazi nisko raslinje i veće drveće. Osim kamena, koji je postavljan u kružnom toku na vrhu se ne primjećuju bilo koji drugi ostaci grobnice. (Sl. 12).

Sl. 12. Prahistorijska grobna gomila (tumulus).

Stećak br. 1. – sljemenjak sa postoljem, bez ukrasa, fino obrađen, utonuo sa zapadne čone strane, obrastao mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu zapad – istok,

¹⁸ Bešlagić, *Stećci – kultura*, 243-249.

- dimenzije stećka su: 127x40x40 cm,
- dimenzije postolja su: 60x50x14 cm

Stećak br. 2. – sljemenjak bez ukrasa, fino obrađen, utonuo i nagnut na bočnu sjevernu stranu, orijentiran u pravcu zapad – istok,

- dimenzije stećka su: 104x44x35 cm;

Stećak br. 3. – sljemenjak, ukrašen, obrastao mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu zapad – istok,

- dimenzije stećka su: 172x52x44 cm

Na zapadnoj čeonj strani nalazi se motiv dvostruke spirale rađene tehnikom udubljivanja. (Sl. 13). Ispod krovne plohe, dužinom južne bočne strane, pruža se dvostruka cik-cak spirala, također rađena tehnikom udubljivanja. Na istočnoj čeonj strani nalazi se motiv za koji se može pretpostaviti da se radi o nekoj vrsti simetrično postavljenih spirala sa ručkama. (Sl. 14).

Sl. 13. Stećak br. 3.
Zapadna čeona i južna
bočna strana stećak. Motiv
dvostruke i cik-cak spirale.

Sl. 14. Stećak br. 3. Istočna
čeona i južna bočna strana.
Simetrično postavljene
spirale sa ručkama i motiv
cik-cak linije.

Stećak br. 4. – ploča sa postoljem i sa ukrasom, obrasla mahovinom, lišajevima i niskim raslinjem, orijentirana u pravcu zapad – istok,

- dimenzije stečka su: 180x57x30 cm,

Na gornjoj površini, na zapadnoj strani, nalazi se motiv vodenice, rađen tehnikom udubljivanja. (Sl. 15).

Sl. 15. Stećak br. 4. Vodoravna površina stečka sa vodenicom. Motiv vodenice

Stećak br. 5. – ploča, većim dijelom utonula, obrasla mahovinom i lišajevima, orijentirana u pravcu zapad – istok,

- dimenzije stećka su: 150x43x4 cm,

Stećak br. 6. – sljemenjak sa postoljem, bez ukrasa, obrastao mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu zapad – istok,

- dimenzije stećka su: 140x38x44 cm,
- dimenzije postolja su: 165x55x8cm;

Stećak br. 7. – sljemenjak sa postoljem, bez ukrasa, obrastao mahovinom, lišajevima i raslinjem, orijentiran u pravcu zapad – istok,

- dimenzije stećka su: 175x54x53 cm
- dimenzije postolja su: 194x65x2 cm,

Stećak br. 8. – ploča bez ukrasa, utonula sa sjeverne strane, obrasla mahovinom i lišajevima, orijentirana u pravcu zapad – istok,

- dimenzije stećka su: 175x68x6 cm;

Stećak br. 9. – sljemenjak sa postoljem, bez ukrasa, obrastao mahovinom, lišajevima i raslinjem, skliznuo niz odron i oboren na jugoistočnu bočnu stranu, zbog čega nije *in situ*, orijentiran u pravcu jugozapad – sjeveroistok,

- dimenzije stećka su: 161x39x81 cm,
- dimenzije postolja su: 200x60x30 cm,

Stećak br. 10. – sanduk bez postolja, ukrašen, fino obrađen, obrastao mahovinom i lišajevima, prevrnut na južnu bočnu stranu, orijentiran u pravcu zapad – istok,

- dimenzije stećka su: 187x70x80 cm,

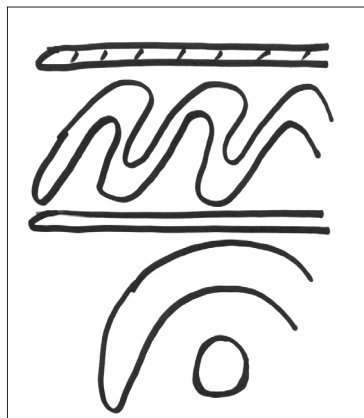

Sl. 16. Stećak br. 10. Istočna čeona strana. Motiv zmaja u krugu.

Na istočnoj čeonoj strani nalazi se motiv zmaja u krugu (Sl. 16), na zapadnoj čeonoj strani motiv polumjeseca, čiji su kraci okrenuti prema donjem dijelu stećka, a u sredini se nalazi jabuka (Sl. 17). Iznad polumjeseca nalazi se obična bordura i tordirano uže, između kojih se pruža povijena loza. (Sl. 18)

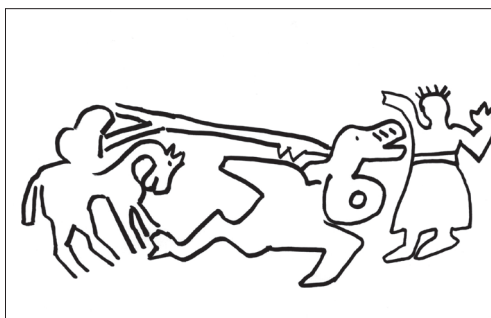

Sl. 17. Stećak br. 10. Zapadna čona strana. Motiv polumjeseca, jabuke, obične bordure, povijene loze i tordiranog užeta.

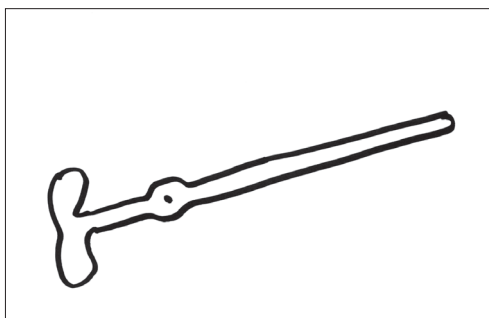

Sl. 18. Stećak br. 10. Zapadna čona strana. Motiv polumjeseca, jabuke, obične bordure, povijene loze i tordiranog užeta. Crtež, Zijad Halilović

Na sjevernoj bočnoj strani nalazi se figuralna predstava. Konjanik svojim kopljem ubija velikog zmaja, koji je napao žensku osobu (Sl. 19). Na gornjoj površini stećka nalazi se motiv djedovskog štapa. (Sl. 20).

Sl. 19. Stećak br. 10. Sjeverna bočna strana. Figuralna predstava: konjanik svojim kopljem ubija velikog zmaja, koji je napao prestrašenu žensku osobu. Crtež, Zijad Halilović

Sl. 20. Stećak br. 10. Vodoravna površina stećka. Motiv djedovskog štapa. Crtež, Zijad Halilović

Stećak br. 11. – sanduk bez postolja i ukrasa, obrastao mahovinom, lišajevima i raslinjem, oštećen sa istočne čone strane, orijentiran u pravcu zapad – istok,

- dimenzije stećka su: 155x104x54 cm,

Stećak br. 12. – ploča bez postolja i ukrasa, utonula, orijentirana u pravcu sjever – jug,

- dimenzije stećka su: 162x64x18 cm.

Sadašnje stanje grobne gomile (tumulusa) i stećaka

Uvidom na licu mjesta, 12. XI. 2011. godine, ustanovljeno je sljedeće: Prahistorijska grobna gomila (tumulus) u dijelovima koji su niži i bliži zemlji obrasla je niskom travom, dok se oko nje nalazi nisko trnje, raslinje i veće drveće. Na čitavoj gomili uočljivi su nanosi mahovine, na kojoj počinje da buja vegetacija (niska trava). Stećci su izloženi ubrzanom propadanju usljed nedostatka redovnog održavanja, pojedini su oštećeni, prevrnuti i dijelom utonuli u zemlju. Prekriveni su biljnim organizmima (lišajevima i mahovinom). Područje nekropole sa oživljavanjem vegetacije obrasta travom, niskim i visokim raslinjem, što dodatno uzrokuje razaranje stećaka. Stećak br. 9. je skliznuo prema putu i prevrnut je na bočnu stranu, također i stećak broj 10. je prevrnut na bočnu stranu, postoji mogućnost da je ukrašen i sa južne bočne strane. Specifični rizici za stećke na ovom lokalitetu su; vandalizam – prevrtanje stećaka, dezintegracija lokaliteta zbog dugogodišnjeg neodržavanja, te nepovoljni uticaji atmosferilija. (Sl. 21).

Sl. 21. Pogled na lokalitet Mramorje

Zijad Halilović

**The medieval tombstone necropolis on the site Mramorje
in the village Raonići, in Kaoštice, Višegrad**

Summary

On the site of Mramorje there is a prehistoric grave tumulus and 12 medieval tombstones. The site is located on a small hill next to the road which was used in the time of the Illyrians. The road led from Međeđa, across the right side of the River Drina, over Kaoštice to Strgačina, connecting the lower Polimlje with the land of the Pavlovići noble family. It was used in the period of Austro-Hungarian rule over Bosnia and Herzegovina (1878-1918).

The prehistoric tumulus is of a round shape, built using a combination of stones and soil. It is placed on the northern part of the site, on the highest point, with a radius of around 3.5 m. In certain areas we can also see stones placed in circles of about 10-30 cm.

The medieval stone tombstones – stećci appear as a part of an unbroken sepulchral continuity in the Bosnian area, whose roots go deep into prehistoric times, where we can notice their connection with sites from earlier epochs – prehistoric settlements and places of cult, ancient agglomerations and graves, churches and fortifications of late antiquity and early Middle Ages. Their genesis and development can be traced from the mid 12th century until the beginning of the 16th century.

On the site of Mramorje in Raonići, the tombstones belong to the sort of laid stone monoliths; slab, coffin and apex tombstones. Ornaments in high relief represent their main artistic quality. From 12 tombstones in all; 4 slabs, 2 coffins and 6 apex tombstones, three of them are ornamented; apex tombstone No. 3, slab No. 4, and coffin No. 10. Their ornamental motifs are zigzag line, woven rope, simple borders, bent vine, a double spiral, watermill, crescent, apple, a figural representation of a horseman killing a big dragon with a spear, a dragon within a circle, a stick, and a symbol which can be explained as a sort of symmetric spirals with handles. The tombstones are finely processed. Some of them have sunk into the ground, and others have been turned over.